

- IV -

TÜRKİYE'DE ANAYASAYI YENİLEME SÜRECİ *PROCESS RENEWAL OF THE CONSTITUTION IN TURKEY* *PROCESSUS DE RENOUVELLEMENT DE LA CONSTITUTION* *EN TURQUIE*

ANAYASA UZLAŞMA KOMİSYONU: TOPLUM SÖZLEŞMESİ İÇİN BİR FIRSAT

*(CONSTITUTIONAL RECONCILIATION: A CHANCE TO A NEW SOCIAL
CONTRACT FOR TURKEY)*

Ahmet İyimaya

TBMM Üyesi/Member of the Great National Assembly of Turkey

ÖZET

30 yıldır yürürlükte olan anayasamız, mimarları, içeriği ve ruhu bakımından toplumsal sözleşme niteliği taşımamaktadır. Mevcut anayasanın kaldırılması noktasında ortak irade mevcut olmasına rağmen, siyaset geleceği kurmak yerine konjonktürü kurtarma felsefesini tercih etmiştir. Bu yüzden milletin gerisinde kalmıştır. Ancak bugün yeni anayasa noktasında bir oyaşma mevcuttur. Uzlaşma komisyonu üyeleri olarak toplum sözleşmesi oluşturma şansını yitirmemek gerektiği bilinci ve sorumluluğu içerisindeyiz. Yeni anayasanın mimarı ve referans kaynağı millet olacaktır. Bu bağlamda millet iradesini doğru analiz etmeyi amaçlıyor denge ve fren mekanizması güçlü bir sistem modelini arzuluyoruz.

Anahtar Kelimeler: Anayasa uzlaşma komisyonu, Türkiye için yeni toplumsal sözleşme, Türkiye'de yeni anayasa yazım süreci

ABSTRACT

The current constitution which has been in force for 30 years does not have a character of a social contract in the terms of its architects, content and spirit. Although, there has been a common will at the point of changing the current constitution, politics had preferred to save the day instead of building the future. Therefore, the politics has been behind the people. However, there is a consensus on a new constitution. As the members of the Constitutional Reconciliation Commission, we are aware of the need of seizing the chance to create a social contract, and this is our responsibility. Architects and the reference source of the new

constitution will be people of Turkey. In that respect, we aim to analyze correctly national will and want to establish a system, which has a strong checks and balance mechanism.

Keywords: *Constitutional Reconciliation Commission, new social contract for Turkey, constitution-making process in Turkey.*

Değerli başkanım, öncelikle; bu zamanı kendi yaşlarında yaşamak istediğim genç öğrencileri selamlayarak başlıyorum. Misafir öğretim üyelerini, anayasacıları, özellikle onların kimliğinde doğu dünyasında ilk anayasa hareketini başlatan büyük beyin, dönemsel aydın; Tunuslu Hayrettin Paşa'nın ruhaniyetini selamlıyorum, kendilerine saygılar sunuyorum. Sayın başkanım sizleri de selamlıyorum, diğer ilgili makamları da.

Önemli bir zaman dilimindeyiz. Aslında çoğumuzun yüz yılda - iki yüz yılda yaşayamayacağımız bir zamanı yaşıyoruz: Anayasa yapma zamanı. Bizim anayasa serüvenimiz bir buçuk asrı aşıyor. Ama toplumsal sözleşme niteliğinde anayasayı Türk milleti, Türkiye, Türk Devleti daha tam anlamıyla tadabilmiş değil.

Şu anda yürürlükte olan Anayasa 30 yaşında; 30 yıldır eleştiriliyor, 30 yıldır yürürlükten kaldırılması noktasında görüş birliği var. Çünkü anayasanın kendisi; gerek yapım süreci bakımından, gerek mimarları bakımından, gerekse içeriği ve ruhu bakımından; toplumsal sözleşme diyebileceğimiz bir hukuk paketini, bir temel norm paketini tarif etmiyor.

Bilhassa öğrencilerden, pratik olarak şu anda hepimizi bağlayan Anayasa'nın Başlangıç hükmünün bir fıkrasını yorumlamalarını istiyorum. Orada diyor ki: "Milletin çağrısı üzerine harekete geçildi, bu anayasayı milletin meşru temsilcileri yaptı ve doğrudan doğruya millet tarafından kabul edildi." Başlangıç bölümü bile tamamen sosyolojik bir yalan üzerine kuruludur. Peki niye yapamadı 30 yıldır siyaset kurumu? Millet, siyaset kurumunun -rahmetli vekillerimizin sözleriyle- en az 30 yıl ilerisindedir. Siyaset kurumu, 30 yıl geridedir.

Niye yapamadı? Bunun birinci sebebi; siyaset, geleceği kurmak yerine konjonktürü kurtarma felsefesine, kurtarma psikolojisine, kurtarma tavrına ağırlık tanımıştır. Sonra; 1982 öncesi veya sonrası askeri hareketler karşısında bir ortak refleks oluşturamadı, hatta bu hareketlerden bıyık altı gülüşlerle iktidar devşirmek isteyenler oldu. Fakat toplum saydamlaştı, birey özgürleşti, taleplerin iletişimi ve dönüşümü; kan dolaşımından, sinir dolaşımından daha hızlı hale geldi ve toplumsal talep artık anayasa istiyor.

Sevinçle ifade ederim ki parlamentoda temsil edilen ve edilmeyen tüm siyasal partiler, artık yeni anayasanın yapılması ve yürürlüğe konulması noktasında; bir oydaşmaya, bir consensusa, bir oybirliğine ulaşıyor.

Bir Uzlaşma Komisyonu oluşturduk. Tarihi bir sıçrama noktası burası; tarihsel bir tasarım, tasavvur ve kurgu noktasındayız. Uzlaşma Komisyonu üyeleri olarak, her bir üyemiz tek tek hata yapma şansımızın olmadığını, tarihi sorumluluğumuzun bulunduğunu, toplumsal sözleşme yapmak gibi ortak ve şerefli amacı ıskalamak gibi bir seçeneğimizin olmadığını düşünüyoruz.

Bir gözlemci olarak, -akademik kriterler içerisinde yaptığım gözlemlerle- şunu müşahede ediyorum ki bugün Uzlaşma Komisyonu, bir bütün olarak; sanki bağımsız bir varlık kazanmış, bir uzlaşma hükmünü oluşturmuş ve anayasayı hazırlama noktasında görüş, hareket ve eylem birliği içindedir.

Yüksek Komisyon evvela, anayasa hazırlamasının yöntemini, usul hukukunu; tartıştı, oluşturdu, bu denendi. Bunu iki bölüme ayırıyorum:

Birinci bölüm; teknikleşme olgunluğuna gelene kadarki aşama.

İkinci bölümde suskun kaldı. Çünkü teknikleşme olgunluğuna geldikten sonraki hukuk ve tâbi olacağı usul meselesi, erkenden tartışılmamalıydı. Aşağı yukarı onun ipuçları bizim beynimizde var, bizim gönlümüzde var. Ama beklemekteyiz; hazırlanmış metin, 15 maddeden ibaret olan bir usul metnidir ve burada süreçler, evreler tarif edilmiştir.

Bir defa, bu noktada şunu sizlerle paylaşmak istiyorum: Komisyonun da, siyasal iradenin de, toplumun da talebi; 1982 Anayasasının revizyonu veya kılcal değişimi değil; tamamen yepyeni bir anayasadır. Birinci ilke; kurgusuyla, ruhuyla, felsefesiyle yepyeni bir anayasadır.

İkinci ilke; biz milletin mikrofonu gibiyiz, milletin kalemi gibiyiz. Bu anayasayı; ne beynimiz yazacak, ne dilimiz konuşacak. Bu anayasanın mimarı, millet olacak. Onun için bizim temel referansımız, temel kaynağımız (Tüzük'te de o takip olunmuştur, işleyişte de o takip olunmuştur): Biz evvela milletin katılımını öngörüp; sivil toplum örgütleri, bireyler, bilim kuruluşları ve tüm gelmiş olanların anayasa konusunda düşüncelerini, projelerini, iradelerini "anayasa uzlaşma havuzu"na aktarıyoruz. Şu anda aşağı - yukarı, birim sayısı olarak, otuz bine yakın; teklif, irade ve proje bize ulaşmıştır. Biz katılım aşamasını aşağı - yukarı son bir ay içerisinde -altı ay sürdü- tamamlamış vaziyetteyiz. Bakın bundan sonraki bizim esas görevimiz, önümüzdeki hafta içerisinde başlayacak; esas yazım, o zor görevimiz orada başlayacaktır.

Peki, bir teklif ortaya çıktı, anayasa modeli ortaya çıktı. Bu nasıl görüşülecek? Teklifin görüşülmesi nasıl olacak? Onu o aşamaya baktığınız zaman göreceksiniz. Görüşler: Anayasanın 175. maddesine özel bir norm mu ekleyeceğiz yoksa kurucu iktidarın serbest inisiyatifi içerisinde ayrı bir hukuk mu oluşturacağız? Oylama gizli mi olacak? Oylama kapalı mı olacak? Salt çoğunluk mu olacak? gibi sorulara bu yöntemle cevap vereceğiz.

Ama Sayın Kaboğlu'na da seslenerek söylüyorum: Çünkü bizim yöntemimize en anlamlı eleştiriyi anayasa derneği yapmıştı, yararlandıktan sonra. Tek tek o eleştirileri karşılayan, o metnin hazırlayıcıları tamamen hukukçular var komisyonda.

1913 yılında, 33 yaşında hayatını kaybeden bir büyük anayasacıdan bahsetmeliyim: Baban-zâde İsmail Hakkı. Bizim anayasa tarihçilerimiz, anayasacılarımız pek buna işaret etmez. 1913 yılında İsmail Hakkı, "Hukuk-i Esasiye" adıyla bir kitap yazdı; bugünkü anayasa doktrinine kök söktürecek bir mükemmeliyettir. Aynen okuyorum:

"Kanun-i Esasi; hiçbir vatan, hiçbir millet için bir zehir olamaz. Bu Kanun her ne kadar tebliğ ve neşri ile kuvvetler üzerinde bir husur ve teslimi hasır olabilir ise de milleti hiçbir suretle takyid etmez. Millet nasıl isterse Kanun-i Esasi'sini takip veya tayin eder ve hatta bugün için daha evvel Kanun-i Esasi'de mukadder olan, kuyud ve şüyu'na tekabül olmaz."

Binâenaleyh, kurucu iktidar öğretisinin Türkiye'deki ilerleyen tartışması giderek büyüyor. Biz Uzlaşma Komisyonu olarak az önce zikrettiğim, 175. maddeye bir geçici hüküm koyma veya kurucu iktidara inisiyatif tanınması görüşlerine sahibiz.

Bizim en zor görevimiz, birinci referans; ortadaki millet iradesidir. Havuzu parça parça doğru yöntemle analiz etmek, havuzdaki anayasal iradeyi doğru teşhis etmektir. Onun için, "Anayasayı nasıl yapacaksınız? Anayasanın içeriği ne olacaktır?" sorusu şu saat itibarıyla bile, erken bir sorudur. Millet ne diyorsa öyle olacak, onun takdiri ne ise öyle olacak. Tabii bir yanda anayasa hukuku bilgimiz var, otuz yıldır anayasal tartışmalar var, otuz yıldır üretilen anayasa projeleri var. Bu aşamada otuz - kırk'a yakın sırf; bazı üniversiteler, bazı bilim adamları, bazı sivil toplum örgütleri anayasa projeleri üretti. Bunlardan yararlanıyoruz.

Ama anayasanın içeriği konusunda ben bile şu anda ancak temennide bulunabilirim; "şöyle olacaktır" deme imkanım yok. Ama şunu söyleyebiliriz: Dünyada bir Türk anayasa yapım modelinin doğuyor olduğunu rahatlıkla ifade edebiliriz. Zorluklar var; zaten kolay yapmak kolaydır. Zorluklar, çok zorluklarımız var.

Sorunları itibariyle zorluklarımız var, yansımaları itibariyle zorluklarımız var, ayırt etmeyle ilgili zorluklarımız var ama irade oldukça bu zorlukları bütün dünya aşmış. Bakın Lübnan'daki olay; Lübnan'daki Hıristiyan - Müslüman, heterojen yapılar, bir uzlaşma ortaya koymuşlar (rahatlıkla). Orada benim bir sözüm var; basitten mürekkebe, kolaydan zora doğru; en zorları bir yere bırakırız, sonra seçenekleri belirleyince onu çözmeye çalışırız.

İçerik için şunları söyleyebilirim: Bir defa, denge ve fren sistemi güçlü bir sistem modellemesi hepimizin arzusu, görülüyor ki milletin arzusu da bu. Bilhassa kuvvetler ayrılığı, kuvvetlerin üç kuvvet dışındaki diğer kuvvetlerle ilgili bağlı ilişkileri bakımından sorunlar var, bunları aşarız. Ama “içeriği nasıl olacaktır?” sorusunu şu anda -bir baraj gücünde büyüyen, çeşitlenen toplumsal iradeyi deşifre etmeden- anayasanın içeriği konusunda herhangi bir beyanda bulunmamız doğru olmaz. Sonra bu -teklif aşamasına gelmeden evvel- millet iradesi doğrultusunda hazırlanan anayasa projesi; topluma, tartışmaya açılacak, bu tartışma ile netlik kazanacak, ondan sonra teklif aşamasına gelecek. Ben bu anlayış içerisinde bilhassa her zaman etkilendiğim, zamanlarımı şu anda yaşamak istediğim gençleri saygıyla selamlıyor, sevgiler - saygılar sunuyorum¹.

¹ Soru1- Başlangıç bölümünden Sayın Ahmet İyimaya'nın okuduğu bölümü bulamadım? (Mahmut Tanal).

1- Soru 2.- Kendisi halk iradesinin olduğu bir havuzdan bahsetti. “Halkın iradesiyle, halkı temsil edeceğiz, halkın anayasasını yapacağız.” dediniz. 4+4+4 Yasasıyla, Sayın Başbakanın “dindar gençlik” tabiriyle, basının içeri alınmasıyla, üniversitelerden hocalarımızın içeri alınmasıyla, halkı tabandan bölmeleriyle nasıl bir halk iradesinden bahsediyorsunuz? Nasıl bir anayasa yapım sürecinden bahsediyorsunuz? Nasıl bir consensustan bahsediyorsunuz? Biz nasıl barış sağlayacağız, nasıl demokratikleşeceğiz? Ben bunları sizden duymak istiyorum, çok merak ediyorum: İnsanlar birbirine düşmüş durumda, insanlar bölünmüş durumda ve siz hala diyorsunuz ki “biz uzlaşacağız, biz barış sağlayacağız, biz anayasa yapacağız” Siz %10 barajı kadirlememişsiniz, siz İç Hizmet Kanunu 35. maddeyi (darbeleri yasallaştırma maddesi) kaldırmamışsınız, Siyasal Partiler Kanunu'nu kaldırmamışsınız, demokrasinin önündeki taşları bir bir kaldırıp anayasal sürece gitmemişsiniz; şimdi çıkmışsınız ortaya, “Biz anayasa yapacağız” diyorsunuz. Bizi mi kandırıyorsunuz? Tiyatro mu oynuyorsunuz? Gülelim mi, ağlayalım mı?

Cevap: Ben gündem sınırları içerisinde ve süresi içerisinde kalarak sorunun değerlendirilmesini sizlerle paylaştım. Anayasa yapım sürecini bir hükümet ve icraatlarını tenkit sürecine döndürmek mümkün. Sizlerle birkaç hususu -düşünce bazında- paylaşmak istiyorum: Şu andaki anayasa yapım iradesini fitilleyen temel sosyolojik dinamit, 2010 anayasa referandumudur. Orada millet; 26 maddelik anayasa projesini, iktidarın taban desteğini aşan bir çoğunlukla revize etti.

Ben anayasa yapım süreçlerinin ve zamanlarının zor süreçler ve zor zamanlar olduğunu biliyorum. Ama zaten siyaset, bu süreçlerde ve zamanlarda başarı performansını gösterirse o milletin gururu olur. Ben muhalefetiyle, iktidarıyla bu süreçten bir

KAYNAKÇA

BABANZÂDE İsmail Hakkı, Prof.Dr., *Hukuk-u Esâssiyye*, Kostantiniyye, 2. Tab, 1329.

İYİMAYA Ahmet, *Siyaset Kurumunun Ortak Günahı: Yasama Reformu*,(TBBD.S.93, s.283-339, Ankara, 2011.

millet anayasasının çıkacağını düşünüyorum. Korkuyu, nefreti ve ayrışmayı - sosyolojik bakışla- bir abartılı söylem olarak görüyorum. Doğrudur, ihtilal hukukunun sadece anayasasını değil; mevzuatını da tamamen tasfiye etmek lazım. Bu sadece bizim dönemimizin değil; tüm dönemlerin yüküdür. Zaten ben ilk anlatımında; siyaset kurumunun bu anlamda toplumsal taleplerin en az otuz yıl gerisinde kaldığını ifade etmiştim. Ben -bir parti sözcüsü, Adalet ve Kalkınma Partisinin temsilcisi olarak değil- ömrünü, bilimsel çabasını, siyasal çabasını; anayasaya oldukça yoğun şekilde harcayan bir kardeşiniz olarak bir hususu paylaşmak istiyorum: Bu dönemde diyelim ki bu anayasa değişikliği, anayasayı yeniden yapma projesi başarılı olamıyor; bu treni durdurmak mümkün değil. Ama ben -ilk defa- aykırı bir fikir olarak şunu söylüyorum (şu anda bu, partim adına temsili bir söz değil): Bu parlamentonun anayasayı yazma başarısı gösterememesi halinde, yapabileceği en hayırlı iş, 1982 Anayasası'nın yürürlükten kaldırıldığına ilişkin bir anayasa tadil kanunu düzenlemek ve referandumla milletin tasdikine sunmak. "Anayasasızlık mı; bu ne?" ünkmemek lazım; ben önemli bir pratik olacağını düşünüyorum; kurumlarımız var, bunların yasaları var ve özgüvene elbette daha derince kavuşabiliriz. Daha ötesi, böyle bir anayasasızlık dönemi siyaset kurumunu da ırgalayacak bir anayasa talebi tsunamisine yol açabilir.

Somut sorulara gelelim: 1982 Anayasası -bir cümle-;

1- olduğu süreçle itibariyle arızalı

2- içeriği itibariyle sorun çözen, kriz önleyen değil; kriz üreten bir anayasadır.

Çıkış garantilerinin; yani darbe rejimlerinin, demokrasiye geçişlerinde arayacakları güvenceler bakımından çıkış garantilerinin; en fazla yer aldığı bir anayasadır. Çıkış garantileri de halen de vardır. Sonra; mimarı millet olmamıştır.

Anayasanın başlangıç hükmü 1995'te değiştirilmiştir. Okuduğum, yapım döneminde var olan bir cümledir.

Algı, değerlendirme; hep aynı düzlemde, ölçüde olamaz; haklı olarak farklı olur. Farklı görüşler önemli; ama bizim -senin de (üçüncü soruyu soran öğrenciyi kastederek) negatif desteğinle olsun, pozitif desteğinle olsun- öykülere ve öykülerin farklı yorumlarına kafayı takmaksızın, bu anayasa trenini yürütme irademiz var. Senin de desteğini bekliyoruz.